

י"י מלכינו

שבת משוש לבי בגלות מארצי עוללי
 י וציצא מקהלתי כל הדרה ובגוית נגדרו מסלולי
 ...תי במכה אחר מכה ברוע מעללי
 נכזהסירך יקרך מקדשי גותתי בגד מבהילי
 נהפזני פצעוני נשאו את רידי מעללי

ועד מתי ועד מתי ועד אנה (!)

טו נמוזרים ירו חצימו לכלותי במארב
 ושלדוני שודדים ועוקצים ועקצוני פעקנרב
 נהסיבוני (?) שוממה וזבולי נביזם נחרב
 אליך יי אקרא, קבץ גולי ממוזרח וממערב
 תמהר פדותי בקדם, תשלח להצילי מושיע נרב

כ כככ והיה לאות ולעד ליי צבאות בארץ מצרים כי יצקו אל יי מפני
 לוחצים וישלח להם מושיע ורב והצילם (ישע' יט כ)
 ונ' גואלינו יי צבאות וגמ' (ישע' מז ד)
 ברוך א יי גאל ישראל אמן

ט. איכה א ו' ג ט. יא. ספק גלוחצתי, ספק נמוזחצתי. יב. יקרך, כבודך, ר"ל:
 שכינתך.

ה. יוצר לפר' יתרו

מקורו: כ"י אוכספורד 2712/7 (דפ' 29-30), בין היצירות של שמואל, יוסף, ואחרים. ניקוד
 כפול, בבלי וטברני. בפומוני היצר חתום השם שלמה חזק החזן יזכה אמנון שלא כדרכו
 של שלמה-רס"ג בשאר יוצרותיו. שינוי זה בצירוף הספק העולה משורה ז' (עי' בהערה
 לשם) מערערים במקצת את השערת בעלות רס"ג ומעלים את השאלה אם אין לזהות את
 המחבר עם הגאון הירושלמי, ר' שלמה בר יהודה (נפטר 1051) שכפי שהוא מעיד בעצמו
 'פיתוני הירושלמים והושיבוני חזן בירושלים' (מאן טכסטים ח"א 318). אלא שהסגנון הוא
 כל כך סעדיאני (רהבות השורות כבתרי"ג מצוות, ואף כמה לשונות משותפים לשניהם),
 עד שאין בספקות הג"ל כדי להצדיק את הוצאת הפיוט מכלל פיוטי שלמה-רס"ג.
 היצר עשוי בתים משורשים (כל בית פותח במה שסיים קודמו) בדוגמת יוצרותיו של ר'
 אלעזר בירבי קילר.

אַמוּנַת אֵל הִדְרִירָה רְחוּמָיו וּתְבוּעָה יָם וְהַבְשִׁימָהּ לִפְנֵי צְהִים
בְּכַפֵּן הַסְרִיפָה חוֹק וְעִקְרָה מִבְּלָהִים וְזֶכֶת קָשׁוּב נְגוּהִים
וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כִּהְיוּ מֵרֶגֶז חוֹתֵן מִשָּׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים.

אֱלֹהִים גִּירֵי צֶדֶק רוּחַם כָּרְתֵב וְרוּחַ וְאִימֵי וְכָל נִכְנָס בְּלֵב נִשְׁבֵּר
ה דוּחָה גִּירֵי אֲרִילֹת וְעִרְיֹת וְרִפּוּאָה וּפּוֹחֵד עַל דָּתוֹ, וְחָס עַל קְמוּנוֹ, וּמִקְבֵּל
בָּא בְּלֵב בֵּר

וַיָּבֹא יִתְרוֹ חוֹתֵן מִשָּׁה וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל מִשָּׁה אֶל הַמִּדְבָּר.

הַמִּדְבָּר הַחֲבֵר לְבֹאֵר כִּי בָּא לְאַחֵר מִמֶּנּוּ חֹזֶה דֵּת בְּחֶשְׁקוֹ אֶל יִמְלִילוֹ
29^b וּפּוֹעֵל צוּר לְמִדּוֹ הַקְדָּמַת // שְׁלוֹם לְבָא וְלֵהִיּוֹת בְּמִכּוֹן דִּיבּוּרוֹ וּמִשְׁאָל
וַיֵּצֵא מִשָּׁה לְקִרְאָת חוֹתֵנוּ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשָּׁק לוֹ.

י (פּוֹמּוֹן) לוֹ שְׁלִיחַם וְכִיבֵד בִּיצִיאָהּ וְהַקְדָּמָה וְהַשְׁתַּחֲוָיָה כְּפַעֲלוֹת אֲתוּי נְהָרִים

א. ותבוע, ותקרע. – והבשימה, הפיחה ריח בשמים לפני נודרי המדבר העיפים, וכנר' דומז לשעת מתן תורה, ע"י שבת פח ע"ב.

ב. הסריפה חוק, ל' הסריפני לחם חוקי (משלי ל ח), והכוונה למן. – מבליהם, ספק אויבים, ספק אליילים, וע"י סידור קסה 87 (שמור מצוהי וחיה מבליהם, ר"ל: מפחד ובהלה) וקצט 173 (יבל תחלול ותקבנו, אכן תחלל לבליהם, ר"ל: לא תחלל שם ד', אבל חלל תחלל שם אליילים). – נגוהים, מצות, וכן בסידור, קסה 85.

ג. שמות יח א. ד. רוחם, אוהב. – ואיתי, ש"ב טו יט.

ה. השוה יבמות כד ע"ב, ירוש' קדושין ד ה"א (65/ב), מסכת גרים א ו.

ו. שמות יח ה.

ז. המדבר וכו', כנר' ר"ל: לכך אמר הכתוב (הנ"ל) ויבוא יתרו וכו' אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים, להודיעך שבא לאחר מתן תורה. ופולגתא היא בזבחים קטו, א. וע"י ראב"ע ורמב"ן לריש פר' יתרו, והנה מדברי הראב"ע שם, האומר: 'והגאון (כלו' רס"ג) אמר כי יתרו בא אל מדבר סיני לפני מתן תורה, משמע לכאורה שמחבר היצור אינו רס"ג, אך סתירות כאלה אינן מוכיחות, הואיל ואפשר שרס"ג שינה את דעתו. מכל מקום מעניין שראב"ע עצמו המתנגד לדעת הגאון מסתייע בלשון הכתוב, כמחבר היצור, באמרו שם: 'והעד הנאמן על דברי (שיתרו) לאחר מתן תורה (בא) כי כן כתוב אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים'. – חז, כך בכ"י ולא אדע ליישוב.

ח. ופועל צור, נ"ל: ציר, כיני למשה רבינו (ציר נאמן), ור"ל: מעשהו ומנהגו של משה, שהקדים שלום ליתרו, לימדנו שיש להקדים שלום לכל אדם. ע"י לקח טוב לפר' יתרו, פסוק י', ובהערה כח שם. – במכון, אולי צ"ל: במכון.

ט. שמות יח ז.

י. ביציאה והקדמה והשתחוויה, ככתוב (בפסוק הנ"ל): ויצא משה לקראת חותנו וישתחו וכו'. – כפעולת אתו נהרים, כמעשה אברהם אבינו (בר' יח ב).

לְחֶסֶד אֲשֶׁר עָשָׂה עַל לְמַדּוֹ תוֹרַת חֶסֶד הַמַּאֲיָרָה כְּצִהָרִים
 מִמֶּנּוּ פִּירוּשׁ אַחֵר, הַמְּכַבֵּד נְבִיא מַעֲלִים עָלָיו כְּכַבֵּד עֲדַת אֲפָרַיִם
 חֲזִיָּה יָרַע קוֹדֶשׁ לְכֹן סוּרוֹ פֶּן אֱלֹהֵיבֶךָ בְּרֹשֶׁף כִּירִים
 וְאַתָּה עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם נָקָה (= נם
 קדוש).

טו זיִדְנוֹת זֶד סִיפֵר לוֹ כְּהַקְשָׁה רוּחוֹ וּמָה בְּסוֹף אֵיךְ עוֹ
 תְּהָה וְעָלָיו תַּת הוֹדִיּוֹת, רְחוּמָיו בְּפֶלַע, הַמְּרַשִּׁיעִים בְּפָרְעוֹ
 וְיֵאמָר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְיָ אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרָעָה.

30a פֶּרְעָה טְלָאִים הָעֶבֶד בְּחוּמָר וּבֹטְעֵי, בְּבִנְיָן וְנִהָרִים גְּדִירוֹ, בְּעֶפֶר וְהִיָּה
 לְכִינִים, // לְשֵׁלִם גְּמוּלֵיהֶם

יִתְרוֹ הוֹדָה בְּקוֹשֶׁט אֶל וְאִין עוֹל הַמְּכַחֵד רְשָׁעִים בְּעוֹלֵיהֶם
 כ כִּי גְדוֹל יְיָ מְכַל אֱלֹהִים כִּי בְּדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ עָלֵיהֶם.

עֲלֵיהֶם כְּחֹז בְּבוֹד אֵשׁ וְעֵנָן תִּקְפּוּ בְּרַעֲיוֹנָיו נְכוּחִים
 לְבֹא בְּבֵרִית קוֹנוֹ וּלְהַתְשִׁיר קֶרֶן וְנִיחוּתִים
 וְיִשְׁקַח יִתְרוֹ חוֹתֶן מֹשֶׁה עוֹלָה וּנְבָחִים.

יא. לחסד, דורש מלת 'חסד' שבפסוק המובא בשו"י יד.
 יב. מען, נ"ל פירושו: ענין, כמו 'מעני' הערבי (השווה: 'ומענה שקלן השום, כלומר שם
 אות כנגד אות', ר"ל: 'שקלן' שבספר יצירה עניינו שומה ואומד וכו'. תרגום פירוש
 יצירה לרס"ג, לפי כ"י מינכן 221 = הברמן, סיני תש"ו, עמ' רמ"ד, סוף הערה ד), ור"ל:
 ענין ופירוש אחר, למה כתוב 'ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל', להודיעך שהמכבד
 נביא וכו'. ועי' שמו"ר לד ח.

יג-יד. ש"א טו ו - פן אלהיבך וכו' פן אשרפך באש, כלו' אשמידך ביחד עם העמלקי.
 טו. זר, פרעה.

טז-יז. רחומיו בפרע וכך נקוד בכ"י, ועי' שופטים ה ב, ר"ל: יתרו שמח, וכדי לתת
 הודיות להקב"ה על שגמל חסד לישראל (רחומיו), ונפרע מן הרשעים, אמר ברוך ד'
 וכו' (שמות יז). כך נראה לי כוונת המחבר, והשתמש בלשון 'פריעה' לטובה ולרעה,
 כנהוג בדברי חז"ל.

יח. טלאים ישראל.

יט. אל ואין עול, יתכן שצ"ל: אל אמונה ואין עול (דברים לב ד).

כ. שמות יח יא.

כא-כב. נכוחים, 'דברים נכוחים' (משלי כד כו), ר"ל: כשראה יתרו כבוד השכינה שורה
 על ישראל בעמוד אש וענן, תקפו עליו הרהורי 'דברים נכוחים', לבוא בברית וכו'. -
 ולהתשיר, להביא תשורה.

כג. שמות יח יב.

פונ'מון) וּזְבָחִים הָגִישׁ וְעֹלֶץ בָּזָה וּבִבְּאָ וְלֹא פָחַד בְּשֹׁכֵב
 כה "הִנֵּי יֵשׁוּעַ נִקְרָא מִשְׁפָּחוֹת סוֹפְרִים שְׁמֵעֲתִים מִפִּי אֵל וְעַל מִשְׁמֶרֶת
 בְּעָלֵי מָרְכָב
 וְזִכִּים תִּרְעָעִים שׁוֹעָרִים וּמִתְרִיעִים, סוֹכְתִים בְּעָלֵי נֶסְכִּים וּמִלְכִּים
 שֶׁכָּבוֹד וְיָקָר לֹא מְכַבֵּב
 גִּתָּן מְדוּרָם בְּחֶרְמִים עִם אֲבִירֵי מַלְכוּת וְעִדָּן נִגְהֵם לֹא כָּב
 הִמָּה הַקִּינִים // הַבָּאִים מִחֻמַּת אָבִי בְּנֵי רַכָּב, בְּעוֹז קְדוּשָׁה 30 b

מִצֶּפֶר לְרִמְשׁ קָמוּ עַל צִיר וַיִּתְּמָה חֲמִיז וְגַם אִם תַּעֲלוֹץ בְּטֶרְחָד יִכָּאֵב עִם
 מִמְדוּתוֹתָיו (!)

ל גַּם לֹא יֵשׁ הִנֵּה לָהֶם בְּמִשְׁבֵּם אֲמָרִיו, בְּשִׁמְרָם מִשְׁמֵרוֹתָיו
 וְשִׁפְטָתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רַעְיוֹ וְהוֹדַעְתִּי אֶת חוֹמֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרוֹתָיו.

תּוֹרוֹתָיו שְׁמַחַת לֵב אֲבָל נָבֹל תָּבוֹל בְּהִטְרִיחָד עַל עֲצָמָד
 עוֹבְדִידָד לֹא טוֹבִים (לבי?) אֲבָל יֵשׁ אַחֲרִים שְׁפִירִין שֶׁהֵם (?) אֲפָרָשׁ קֶדְמָד
 עֲתָה שָׁמַע בְּקוֹלִי אֵינְעָדָד וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּד.

לה עִמָּד פִּירֹשׁ שְׁמוֹנָה וְשִׁבְעִים אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת מֵזֵכֵי זָד, רוֹצְעֵי כָּל מוֹיֵד רָצַע
 צוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת לֵאלֶפֶים, וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים לְמֵאוֹת, וְשִׁנִּים עֶשֶׂר אֲלָף לְחֻמְשִׁים,
 וְשִׁשִּׁים אֲלָף לְעֶשְׂרוֹת, מְחִיבֵי נֶזֶק לְפּוֹצְעֵי פָצַע
 אֲנָשֵׁי חֵיל // יֵרָאִי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֲמַת שׁוֹנְאֵי בְצַע. 31 a

כה-כו. חניסיה, צאצאי ועי' דהיי"א ב נה; תנח' יתרו, סי' ד; מדה"ג לשמות עמ' 199. -
 מכובב, לא אדע מהו. - בחרמים, כך בכ"י ואולי צ"ל: בחכמים. - כב, כבה.
 כח. דהיי"א שם.
 כט. מצפר לרמש, 'מן הבוקר עד הערב', שמות יח יג. - ציר, משה. - ממדותותיו, כך
 בכ"י, ואולי צ"ל: ממדותותיו (ומסייע לו החרוז - רותיו).
 ל. הניה, כך נקוד בכ"י, ואיני יודע אם נתכוון לה"א חסופה, או לנו"ן דגושה.
 לא. שמות יח טו.
 לג. עובדיד (כך נקוד בכ"י), מעשיך (לי' עובדא), לב, ספק מחוק, וכנר' ט"ס. - אחרים,
 אל"ף פתוחה. - שהם, אולי צ"ל: מהם.
 לד. שמות יח יט.
 לה-לו. עי' סנהדרין יח ע"א ורש"י לשמות יח כא. - 'רועעי כל מויד רצע' (ר"ל: רועעי
 רצע כל מויד) ו'פוצעי פצע', מסימני הסגנון הסעדיאני (לעיל עמ' לד).
 לו. שמות יח כא.
 לח. ויכוננו, בכ"י נקוד: ויכוננו. - ובד' יצדקו, ישע' מה כה.

(פזמון) בַּעַע־שִׁנְאוֹ וְיִכְלוּ כְּסֹאוֹתַם וּבִי יִצְדְּקוּ

יִזְכֹּר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה חֲכָמִים גְּבוּלֵים וְאֲנָשִׁי חֵיל הִנֵּה נִחְקְקוּ

מ כּוֹת אֵין צָרִיד הִדִּין אָבֵל חֵיל בְּחֻכְמָה לִכּוֹן זֶה בְּזֶה דְּבָקוּ

הַגְּבוּלִים הֵם הִירָאִים, כִּי בִינָה מְבִיאָה לִירְאָה וְחֵיל אֲשֶׁר נִחְשְׁקוּ

אֲנָשִׁי אֲמַת, הַיּוֹדְעִים בְּנֶאֱמִי אֲמַת, קִנְיָה, כִּי הַיּוֹדְעִים - מְאֲמַת לֹא

יִתְרַחֲקוּ

מִהֲלֵל הָרְשׁוּם שְׁנֹאוֹת בַּעַע, שְׁיִמְצָאוּ שְׁלוֹמִים עַת יִבְרְקוּ

אֲמַת מֵאֶרֶץ תִּצְמַח וְצֶדֶק מִשְׁמִים נִשְׁקֶף כְּנִחְקְקוּ

מֵה חֶסֶד וְאֲמַת נִפְגְּשׁוּ צֶדֶק וְשְׁלוֹם נִשְׁקֶף, בְּדָבָר קְדוֹשׁ.

לט. במשנה תורה, דברים א יג. - הנה, כאן (שמות יח כא)

מא. אשר נחשקו, ר"ל היראה היא מן הדברים שראוי לשאוף אליה.

מג. ר"ל: השבח 'שונאי' בעצ' האמור בשופטים, כוונתו ש'ימצאו' שלומים' וכו', ולא

הובררה לי כוונת 'שלומים' כאן.

מד-מה. תהלים פה יא-יב. - לפני שו' מד נראה שנשמטה שורה אחת פותחת בנו"ן, לסי' אמן.

ו. ויקהל

מקורות:

(א) ט"ש 8H17/9 (סוף דף 4 ע"ב), בית א של היצור.

(ב) אדלר 3448 (עפ"י העתק מרקוס), דף אחד, מכיל את האופן וחלק מן המאורות (עד סוף אות ר).

(ג) ט"ש H6/100 (שני דפים) חלק מכ"י ב והמשכו (כנראה גם חלק מכ"י אוכספורד מ/2736. לכתב השווה צילום מכתבו של רס"ג ב'התקופה' כ, עמ' 279). דף א: המשך המאורות (מ'קהל שבטי יה') והזולת. (דף ב' לפר' ויקרא. ע' להלן). ניקוד טברני מלא עם סימני רפה; הדגש בצורת קמץ בבלי; נקודת המפיק מתחת לה"א.

(ד) אדלר 3462. שני קרעי דפים, מכילים יצירותיו של ר' שמואל השלישי לפרשיות כי תשא-ויקהל, ובתוך יצורו לפר' ויקהל האופן שלנו (מגיע עד תחילת אות מ"ם, 'מהלך', והשאר קרוע). דבר זה מטיל ספק בבעלות האופן.

ראיות לבעלות רס"ג: (א) הכתובת 'לגאון'. (ב) תיבת 'קהל' היצאת דופן (ע"י לעיל, עמ' קע). (ג) שמות נקבים: בפרצת שצף (מאורות, שו"ז), ובשפרת אמרי (זולת, שו"ז) לרחצת קדושי (שם שו"י יד), ללבנת קרת (שם שו"י יח). ד' ע"י הערה לזולת שו"א, ושוי יז-יח.

הניקוד בעיקרו לפי כ"י ג.